

Іванова Лідія 

кандидат педагогічних наук, доцент,

Рівненський державний педагогічний університет,

м. Рівне, Україна

lidiyaivanova1957@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті доведено, що майстерно організоване дистанційне навчання прямо впливає на медіаграмотність молодшого школяра, яка в свою чергу допомагає ефективній організації онлайн навчання; виокремлено основні аспекти дистанційного навчання, які впливають на удосконалення медіаграмотності на уроках в початковій школі; з'ясовано умови організації онлайн-навчання, які максимально забезпечуватимуть формування медіазнань.

Ключові слова: дистанційне навчання, медіаграмотність, учні початкових класів.

Annotation. The article proves that skillfully organized distance learning directly affects the media literacy of a junior high school student, which in turn helps the effective organization of online learning; the main aspects of distance learning that influence the improvement of media literacy in primary school lessons are highlighted; the conditions for the organization of online education, which will ensure the formation of media knowledge as much as possible, have been clarified.

Key words: distance learning, media literacy, primary school students.

Вступ. Дистанційне навчання для учнів початкових класів стало актуальною темою, особливо в контексті пандемії COVID-19, коли відсоток традиційного навчання в класах значно знизився. Разом з тим, сучасний учитель працює з учнями, які мають справу з інформаційним простором з найменшого віку (через гаджети, телебачення, зовнішню рекламу тощо). Формування вмінь молодшого школяра працювати з інформацією: шукати, аналізувати, критично переосмислювати, відбирати необхідну, використовувати для вирішення власних завдань зумовлюють необхідність медіаграмотності уже в початковій школі, а реалії сьогодення, пов'язані з ризиками і трагедіями війни, у якій живуть нинішні школярі, змушують все частіше звертатись до дистанційного навчання.

Мета статті – розкрити основні аспекти дистанційного навчання для вікової групи молодшого шкільного віку як ефективного засобу удосконалення їхньої медіаграмотності; з'ясувати такі умови організації онлайн навчання, які максимально забезпечуватимуть формування медіа знань учнів на уроках в початковій школі.

У статті спробуємо довести, що майстерно організоване дистанційне навчання прямо впливає на медіаграмотність молодшого школяра, яка в свою чергу допомагає ефективній організації онлайн навчання.

Результати досліджень. Медіаграмотність – частина медіаосвіти, що дає змогу споживачам критично аналізувати медіаповідомлення, щоб бачити там пропаганду, цензуру, однобокність, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують, причини таких дій, а також розуміти структурні елементи, які впливають на інформацію (власник медіа, модель фінансування, політичні уподобання тощо) [4]. .

У контексті медіаграмотності медіа – це книги, періодична преса, радіо, телебачення, інтернет-медіа, кінематограф. Але сьогодні медіа це також і мобільні телефони, інтернет, ай-поди або MP3-плеєри, відео та комп'ютерні ігри, інші музичні записи (наприклад, CD або просто записи), біл-борди та

інші типи реклами (зокрема, слова або картинки на одязі, інформація в магазинах, стадіонах, упаковці їжі), а також постери та флаєри. У форматі медіа інформація постійно доступна на цифрових пристроях, а користувачі активно залучені до процесу створення і поширення медійного контенту [1].

Інтеграція тематики медіаосвіти сформульована у концепції Нової української школи. Науковцями представлено основні погляди на терміни «медіаосвіта» та «медіаграмотність», а також аналіз основних моделей медіаосвіти та медіаграмотності та їх втілення у світі. В. Івановим та О. Волошенюк розроблено забезпечення відповідного курсу у вищих навчальних педагогічних закладах України [1].

Українськими та зарубіжними науковцями О. Волошенюк, В. Івановим, Сінді Шейбе, Фейз Рогоу об'єднано найактуальніші світові розробки в галузі підготовки студентів до викладання предметів з медіаосвіти, медіаграмотності; ними створені підручники для студентів педагогічних спеціальностей та вчителів, у якових викладено базові принципи медіаосвіти (дослідження, грамотність та інтегрованість) [1; 2]. Українські медіапедагоги Т. Бакка, В. Голощапова, Г. Дегтярьова, Р. Євтушенко, І. Іванова, С. Крамаровська, Т. Мелещенко, О. Шкребець досліджують можливості інтегрувати медіаграмотність у різноманітні освітні практики [3].

Тему дистанційного навчання в початковій школі вивчали багато українських науковців. Деякі з них спеціалізуються на освітніх технологіях, педагогіці та методиках навчання. Наприклад, Вікторія Орловська розглядає ідеї впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес, зокрема в початковій школі; Тетяна Дробуш досліджує методики викладання у початковій школі з використанням дистанційних технологій та їх вплив на навчальні результати учнів; Олена Литвинова – авторка робіт, присвячених інноваційним технологіям в освіті, включаючи дистанційне навчання для молодших школярів; працює над дослідженням ефективності різних форм дистанційного навчання у початковій школі, розробкою методичних рекомендацій для вчителів Людмила Коваленко; Наталія Морзе відома своїми роботами з використання інформаційних технологій, які

охоплюють всі рівні освіти та містять важливі висновки для початкової школи; Ольга Білоус проводить дослідження на тему інтеграції дистанційного навчання в освітній процес початкових класів, розробляє методики та підходи до онлайн-викладання [4].

Зазначені науковці публікують свої роботи в різноманітних наукових журналах та збірниках, організують конференції та семінари, присвячені проблемам і перспективам дистанційного навчання. Їхні дослідження сприяють розвитку нових методик та покращенню якості освіти, зокрема медіа освіти в умовах дистанційного навчання.

За типовою освітньою програмою, створеною під керівництвом Р. Шияна учень початкової школи визначає мету й цільову аудиторію окремих медіапродуктів; декодує (тлумачить) повідомлення у простих медіатекстах, виявляє очевидні ідеї; висловлює власні погляди на події, явища, предмети, цінності, представлені в медіатексті; пояснює, чи змінилися під впливом медіатексту власні уявлення або думки про предмет повідомлення, як саме; створює прості медіапродукти, враховує мету й аудиторію; обговорює (в парі або в групі) враження від створеного медіапродукту; визначає мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований; визначає правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду; визначає роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту; розрізняє факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе інформацію, описує враження від змісту і форми медіатексту; оцінює вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту; обговорює зміст і форму простого медіатексту (світлина, фотоколаж, листівка, мультфільм), виявляє (з допомогою вчителя) очевидні ідеї у простих медіатекстах; спостерігає за використанням кольору, музики, анімації; визначає кому і для чого призначений медіатекст; визначає тему і головну думку простих візуальних медіатекстів; висловлює власні думки і почуття з приводу прослуханих / переглянутих простих медіатекстів; створює прості аудіальні медіапродукти

(презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) [5].

Як бачимо із зазначеного вище, *медіаосвіта має надавати учням знання щодо того, як:*

- аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти;
 - визначати джерела медіатекстів, їхні політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси й контекст;
 - інтерпретувати медіатексти й цінності, що несуть в собі медіа;
- добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів і залучення виробництва власної медіапродукції.

У пошуках ефективності навчання все частіше учитель звертається до використання мультимедійних засобів на уроках, що робить їх не лише цікавими для учнів, а набагато результативнішими.

З іншого боку, медіауроки, самодиктанти, тести, інтерактивні дошки, віртуальні карти пам'яті, медіапроекти, відеопрезентації, миттєве опитування, відкрите оцінювання значно підвищують організацію ефективності навчального, зокрема дистанційного процесу [5].

Для проведення традиційного уроку вистачало професійної майстерності учителя, його методичної підготовки. Організація ж онлайн-уроку та його подальшого запису потребує багато додаткових засобів:

- інтерактивної панелі, з вбудованим комп'ютерним модулем;
- програмного забезпечення для створення, демонстрації та запису уроку; відеокамери;
- високошвидкісного інтернету тощо.

На уроці української мови та читання центральне місце посідають комунікація і тексти різних типів, що надає широку можливість використання медіа для обміну та розваг. Разом із тим важливо, щоб у випадку обміну йшлося не лише про говоріння та сприйняття на слух у прямому особистому контакті чи про письмо в традиційних формах, а й про спілкування з медійною підтримкою, наприклад, через служби обміну миттєвими повідомленнями або мікроблогів, електронну пошту, чат, форуми

або занурення у віртуальні середовища. На уроках літературного читання здійснюється аналіз та оцінка особливостей формування медіамеседжів, причому в основі знову ж таки має бути широке поняття тексту. Водночас заняття з мови має бути орієнтованим на не лише сприйняття, а й на результат: власне формування та розповсюдження медіаповідомлень [6].

На уроках мистецтва формуються уміння, пов'язані із візуальними, кіно- та аудіомедіа та їх комбінацією. Після аналізу естетичних критеріїв медіапродуктів виникає певне ставлення до використання медіапропозицій, коли великого значення набуває їх якість.

Уроки математики, інформатики пропонують особливий спосіб розгляду питань моделювання стосовно реальності, хоча це також можна зробити міждисциплінарно, наприклад, моделювання в соціальних науках.

Зміст предмету *Я досліджую світ* підходить для обговорення питань, що стосуються впливу медіа на емоції, уявлення про реальність, поведінкові та ціннісні орієнтації, а також аналіз соціальних питань і завдань [6].

Упровадження медіаосвіти може відбуватися і на спеціальних шкільних заходах, таких як шкільні поїздки та екскурсії:

- створення медіадOCUMENTАЦІЇ для шкільної подорожі чи розвідки у сфері дійсності, для якої існують уявлення, викликані медіа;

- відвідування медіазакладів, наприклад, телерадіомовної чи ІТ-компанії або інших медіапродуктів. формування в певній медіасфері, наприклад, у виробництві газет, аудіоматеріалів чи відеофільмів, а також мультимедійних та інтерактивних продуктів.

У гуртках школярі під керівництвом вчителя можуть регулярно випускати шкільну газету, радіожурнал чи відео-журнал для школи чи розробляти або підтримувати веб-сайт.

Доцільно рекомендувати школярам для розвитку своєї медіаграмотності *портфоліо*. Його зміст може містити добірку самостійно створених медіаповідомлень з коментуванням. Залежно від ситуації в школі таке портфоліо можна зробити обов'язковим.

Як бачимо, навіть в умовах дистанційного навчання молодші школярі отримують компетентісні медіа знання, формують власну медіаграмотність – життєво необхідну навичку, якою має володіти кожна особистість у медійному спілкуванні, а саме: :

- формувати безпристрасно свої стрічки новин у соцмережах (якщо не подобається інформаційний продукт, достатньо адекватно зреагувати і відмовитися від нього);

- видаляти недостовірні джерела, якщо певний ресурс або людина публікує дурниці;

- не відволікатись на неважливі (модні, незрозумілі тощо) тренди, відстежувати все тощо;

- дбати про якість (якісна аналітика, пізнавальна інформація, освітні проєкти тощо);

- важливо виділяти час для того, щоб подумати, відволіктися від нескінченного потоку інформації, проаналізувати власні думки, побути у тиші.

- перевіряти джерела інформації, факти, вчитись критичного мислення (для цього можна використати гру «Три факти про мене»: кожен учень повідомляє три факти про себе, один з яких неправда, й називає їх перед класом. Діти намагаються здогадатися, який із цих фактів хибний, ставлять уточнювальні запитання). Не змішувати факти з оцінними судженнями (Наприклад: «Я навчаюсь у школі» (факт), «Я з радістю навчаюсь у школі» (судження)).

З огляду на зазначене, учитися мають не лише учні, а й ті, хто їх навчає – учителі, викладачі, студенти. Крім професійної майстерності, наявності медіазасобів, потрібні знання, широка обізнаність усіх учасників освітнього процесу, його дистанційного формату. Налагоджені та зрозумілі алгоритми під час дистанційного навчання зменшать кількість пояснень, уточнень та заощадять час. Тому важливим для учителів є постійне вдосконалення власних навичок та знань через участь у вебінарах, семінарах, курсах з дистанційного навчання

Однак, існує чимало викликів, пов'язаних з дистанційним навчанням, важливих для формування медіаграмотності учня початкових класів:

- відсутність соціалізації (учні не відчують живого спілкування зі своїми однолітками та вчителями);

- необхідність батьківського контролю (молодшим школярам важко самостійно організувати своє навчання, тому потрібна активна участь батьків);

- технічні труднощі (наявність комп'ютера, інтернету та вміння ними користуватися не завжди є доступними для всіх родин);

- зниження мотивації (без живого контакту з учителем та однолітками у дітей може знижуватися мотивація до навчання).

Дистанційне навчання під час карантину та режиму воєнного стану в Україні вимагає постійного заочного спілкування через відсутність особистої комунікації, тому відкритість учителя до діалогу дасть змогу розв'язувати багато термінових завдань одночасно і одразу.

Разом з тим, технічні неполадки можуть створювати додаткові труднощі для вчителів (студентів) у роботі з електронним журналом, електронним щоденником замість паперового. даних.

Та щира зацікавленість майбутнього учителя у комфортному переході від традиційної очної форми навчання до дистанційної, їх вдалого поєднання для змішаного навчання дасть змогу проводити його з максимальним позитивом і ефективністю для медіаосвіти.

Отже, з аналізу викладеного можемо виокремити основні аспекти дистанційного навчання, які слугують розвитку медіаграмотності учнів на уроках в початковій школі:

1. Педагогічні аспекти:

- організація уроку (вміння структурувати урок так, щоб він був цікавим та ефективним в онлайн-форматі);

- гнучкість графіка (дистанційне навчання дає змогу батькам та дітям обирати зручний час для занять);

- *індивідуальний підхід* (можливість адаптувати навчальні матеріали під рівень розвитку та потреби кожної дитини);

- *безпека* здоров'я (мінімізація ризику зараження інфекційними захворюваннями).

2. Технічні аспекти:

- *мотивація учнів* (стратегії підтримки мотивації учнів, зокрема через інтерактивні завдання, ігри, відеоматеріали та зворотний зв'язок;

- *інтерактивні методи навчання* (створення інтерактивних завдань, опитувань, ігор, відеоматеріалів для підтримки активного залучення учнів);

- *оцінювання та зворотний зв'язок* (використання різних методів оцінювання знань учнів, регулярний зворотний зв'язок, адаптація завдань під індивідуальні потреби учнів).

3. Соціально-емоційні аспекти:

- *підтримка соціальної взаємодії* (організація групових завдань та обговорень, що сприяють взаємодії між учнями, навіть у дистанційному форматі);

- *емоційна комунікація* (здатність розпізнавати емоційні труднощі учнів та надавати підтримку, що допомагає їм адаптуватися до дистанційного навчання); *родинна підтримка*;

- встановлення ефективної комунікації з батьками для підтримки навчального процесу вдома.

4. Методичні аспекти:

- *розробка електронних ресурсів* (створення і використання якісних електронних підручників, навчальних відео, інтерактивних завдань);

- *різноманітність форм навчання* (використання різних форматів навчання (синхронного та асинхронного) для забезпечення гнучкості і доступності навчального процесу;

- *моніторинг і оцінка якості навчання* (регулярний аналіз ефективності дистанційного навчання, отримання зворотного зв'язку від учнів і батьків для постійного вдосконалення методів і підходів);

- *дидактика уроку* (розробка чітких планів уроків, що містить цілі, завдання, матеріали та час на кожну активність використання різноманітних методик, зокрема інтерактивних).

5. Організаційні аспекти:

- *регулярний розклад* (встановлення постійного розкладу онлайн-уроків і завдань для забезпечення структури і передбачуваності проведення тренінгів і семінарів для вчителів щодо використання технологій дистанційного навчання і новітніх педагогічних методик);

- упровадження системи *регулярного оцінювання* та зворотного зв'язку для моніторингу прогресу учнів і своєчасного коригування навчального процесу;

- *проведення тренінгів і семінарів* для вчителів щодо використання технологій дистанційного навчання і новітніх педагогічних методик.

6. Особистісно-зорієнтовані умови: *співпраця з колегами, обмін ідеями та практиками*, що допомагають покращити ефективність дистанційного навчання.

З'ясуємо детальніше технічні аспекти організації дистанційного навчання, адже саме знання використання надійних і зручних платформ для онлайн-уроків (Zoom, Google Meet), інструментів для створення інтерактивних завдань, опитувань та тестів, таких як Kahoot!, Quizlet, Mentimeter, забезпечення учнів і вчителів стабільним інтернет-зв'язком, необхідними пристроями (комп'ютерами, планшетами, смартфонами) та управління навчальним процесом (Google Classroom, Microsoft Teams) значно підвищують медіаграмотність молодших школярів. Популярними сервісами миттєвих опитувань є <https://kahoot.com/>, <https://www.mentimeter.com/>, <https://www.poll Everywhere.com/>.

Цікавою і корисною може бути цифрова творчість учнів, цілий спектр цифрових інструментів для створення інформаційних продуктів з опанування певної теми навчального матеріалу. Існують спеціалізовані платформи обміну відеороликами, на яких учні можуть завантажувати свої відеовідповіді, коментувати їх, дискутувати (наприклад

<https://info.flipgrid.com/>). Окрім відеороликів, об'єктами цифрової творчості учнів можуть бути: карти понять (<https://www.mindmeister.com/>); омікси(<https://www.storyboardthat.com/>); блоги (<https://www.blogger.com/>); програми (<https://scratch.mit.edu/>); інфографіка (<https://www.canva.com/>); анотовані зображення (<https://www.thinglink.com/>); флеш-картки, власні тести тощо. Цікавим може бути завдання створити уявну сторінку в соціальній мережі для персонажа книги (так званий фейкбук <https://www.classtools.net/FB/home-page>) або переказати сюжет історії, використовуючи емотикони [6].

Врахування всіх цих аспектів допоможе вчителю організувати ефективний, цікавий та продуктивний процес дистанційного навчання, що задовольняє потреби учнів і сприяє розвитку медіаграмотності, допоможе учням ефективно навчатись створювати різноманітні форми медіа і знаходити можливості для комунікації.

Висновки. Отже, розуміння специфіки такого навчання, що базується на телекомунікаційних технологіях, інтернет-ресурсах і послугах, впливає на способи відбору і структурування його змісту, реалізацію методів і організаційних форм навчання та суттєво забезпечує успіхи учнів у процесі функціонування всієї системи дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк. – Київ : Центр вільної преси, 2013. 352 с.
2. Шейбе С., Рогоу Ф., перекл. з англ. Дьома С., за загал. В.Іванова, О.Волошенюк. Медіаграмотність: підручник для вчителів. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Вільної Преси, 2017. 319с.
3. Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелешенко Т, Шкребець О. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя Київ : ЦВП, АУП, 2017. 197 с.

4. Медіаосвіта та медіаграмотність/ В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк, Л. М. Кульчинська, Т. В. Іванова, Ю. П. Мірошніченко. 2-ге вид., стер. Київ : АУП, ЦВП, 2012. 58 с.

5. Типові освітні програми Нової української школи. 1 - 2, 3 - 4 класи. Київ : Світоч, 2019. 336 с.

6. Зростаємо медіаграмотними: інформаційно-методичний посібник / За ред. Л.І. Іванової. – Рівне : О. Зень, 2022. 92 с.